

4. Варналій З. С. Самоорганізація малого підприємництва / З. С. Варналій // Спілка підприємців, малих, середніх і приватизованих підприємств України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ln.com.ua/~smpu/ten_year/samoorganizaciya.htm

5. Варналій З. С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З. С. Варналій, І. С. Кузнецова. – К.: Ін-т економічного прогнозування, 2002. – 104 с.

Березинец С. К. Потенциал малого бизнеса: формирование и направления реализации.

Освещены состав и формирование потенциала малого бизнеса. Выявлены и определены направления реализации потенциала малого бизнеса в контексте обеспечения социально-экономического развития национальной экономики.

Ключевые слова: потенциал, потенциал малого бизнеса, социально-экономический рост национальной экономики, субъект малого бизнеса.

Berezynets S. K. Potential small business: development and implementation directions.

The article deals with the composition and capacity building of small businesses. Directions to realize the potential of small business in the context of socio-economic development of the national economy are found and identified.

Key words: potential, potential capacity of small business, social and economic growth of the national economy, small businesses.

Стаття надійшла 28 жовтня 2013 р.

УДК 657(075.8):338

**Г. М. Воляник,
М. К. Бондарчук**

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті обґрунтовується запровадження облікової складової під час побудови економічної безпеки підприємства. Проведене дослідження дало змогу поглибити сукупність теоретичних і методичних положень з орієнтації фінансового обліку на посилення економічної безпеки.

Ключові слова: фінансовий облік, облікова інформація, економічна безпека.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин виникає необхідність використання облікової інформації для економічної

безпеки підприємства. Тут фінансовий облік є базою оцінки діяльності підприємств, забезпечує інформацією зовнішніх користувачів облікової інформації, які приймають рішення про інвестування капіталу в його розвиток, банківського кредитування, придбання акцій, отримання дивідендів тощо. Інтеграція економіки України в європейську та світову, покращення інвестиційного клімату у державі вимагають наявності якісної і достовірної інформації про фінансовий стан та господарську діяльність її підприємств.

Облікова інформація є інформаційним джерелом для контролю і регулювання відхилень у діяльності суб'єктів господарювання, що створюють загрозу економічній безпеці підприємства.

Головною умовою розвитку підприємства в ринкових умовах є належний рівень фінансового забезпечення, критерієм якого є його економічна безпека. Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям і пов'язана не стільки з внутрішнім станом, скільки із впливом зовнішнього середовища, з якими підприємство вступає у взаємодію. Відтак можна стверджувати, що вона відображає узгодженість, збалансованість фінансових інтересів підприємства й інтересів суб'єктів зовнішнього середовища.

Функціонування механізму управління економічною безпекою підприємства передбачає постійну взаємодію таких функцій менеджменту: планування, обліку, аналізу, регулювання та контролю. Важливою складовою економічної безпеки є облікова система підприємства, яка виступає інформаційним джерелом для прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах нестабільного ринкового середовища.

Стан дослідження. Сучасний стан світової економіки обумовлює необхідність розробки кожним суб'єктом господарювання дієвої системи економічної безпеки, спроможної мінімізувати існуючі загрози його фінансовій стійкості та підвищити безпеку подальшого функціонування.

Нині питання економічної безпеки перебувають у полі зору великої кількості вітчизняних та зарубіжних вчених [1–10]. Наукові дослідження за напрямом економічної безпеки відбуваються досить активно, свідченням чого є значна кількість спеціалізованих колективних та індивідуальних монографій, науково-методичних видань. Однак певні теоретичні та практичні питання, які пов'язані з обліковою складовою як інформаційною системою для економічної безпеки підприємства вимагають додаткового вивчення та аргументування.

Теоретико-методологічні аспекти економічної безпеки підприємництва висвітлені в монографіях Т. Г. Васильців [1], Е. І. Кузнецова [3], І. П. Мойсеєнко [7]. А. П. Дикий [2] розглядає організацію бухгал-

терського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств.

Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання досліджують О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев, С. А. Єрохін, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов, І. Г. Манцуров [4, 5]. С. М. Марущак пропонує методику комплексної оцінки ризику в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства [6].

О. І. Паламарчук досліджує принципи і форми інтеграції функції обліку в посиленні економічної безпеки промислових підприємств [8], а питання забезпечення захисту облікової інформації в системі економічної безпеки підприємства висвітлено Л. С. Сорокою [9].

Однак залишаються ще дискусійними питання неузгодженості підходів до визначення суті економічної безпеки та багатоваріантності сучасних методів управління цим економічним явищем. Це й обумовило актуальність дослідження.

Мета цього наукового дослідження полягає в аналізованні складових економічної безпеки та оцінці облікових важелів її регулювання, оскільки надійність та ефективність функціонування системи бухгалтерського обліку як інструменту захисту фінансових інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз значною мірою визначається обліковою політикою підприємства.

Виклад основних положень. Основним постачальником інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання є фінансовий облік. На сучасному етапі розвитку економіки України необхідною умовою ефективної підприємницької діяльності є реформування бухгалтерського обліку відповідно до потреб користувачів. Нині бухгалтерський облік в Україні, як і вся економіка держави, знаходиться у кризі.

В системі управління підприємством фінансовий облік виконує низку функцій: інформаційну, аналітичну, контрольну.

Контроль можливий тільки за правильної організації всього процесу фінансового обліку. Якісна облікова інформація дозволяє здійснювати контроль на різних стадіях виробництва, контролювати у разі потреби у всіх деталях діяльність підприємства та його підрозділів, аналізувати її і на базі цієї інформації готувати, обґрунтовувати і ухвалювати відповідні управлінські рішення для забезпечення економічної безпеки.

Контроль, будучи невід'ємною частиною бухгалтерського обліку, містить такі складові:

- дотримання облікової політики;

– оцінка ступеня надійності наданих керівництву доказів перевірки дотримання правильності облікових процедур;

- перевірка точності записів;
- контроль збереження активів;
- попередження помилок і зловживань;
- визначення ефективності окремих операцій.

Забезпечення достовірності даних у процесі обліку – основне завдання бухгалтерського контролю, яке реалізується в декількох аспектах:

– у відносинах між учасниками виробництва з формування первинних даних про господарські операції і стан виробничих ресурсів;

– у відносинах із забезпечення достовірності інформації та її збереження під час обробки, класифікації бухгалтерською службою підприємства.

Контроль бухгалтерського обліку і звітності здійснюється для забезпечення надійності облікових даних і передбачає розподіл обов'язків ведення обліку від обов'язків з управління підрозділом і щодо зберігання виробничих запасів та грошових коштів.

Бухгалтерський контроль спрямований на:

- попередження втрати грошей чи товарів у результаті крадіжок або зловживань;
- забезпечення точного обліку фактів господарського життя та інформації в облікових регістрах.

Ефективна облікова система, що відповідає таким цілям контролю, повинна бути розроблена так, щоб забезпечувати реєстрацію всієї продукції, відвантаженої підприємством своїм клієнтам, і відображення обсягу реалізації та бухгалтерської звітності за відповідний обліковий період.

Здійснення бухгалтерського контролю дозволяє вирішити низку загальних або часткових завдань, серед яких:

- сприяння досягненню цілей господарюючого суб'єкта;
- попередження зривів у роботі;
- збереження невикористаних ресурсів;
- попередження нерациональних витрат і безгосподарності;
- встановлення сутності господарських операцій;
- попередження незаконних дій і втрат;
- прийняття заходів щодо попередження відхилень у майбутньому;
- встановлення реальності фактичного стану підприємства;
- виявлення результатів управлінських взаємодій;

- визначення відповідності господарського процесу прийнятим управлінським рішенням, виявлення ступеня реалізації управлінських рішень;

- зміцнення економічної безпеки підприємства тощо.

Л. С. Сорока розглядає економічну безпеку підприємства як певний рівень гарантії ефективного використання ресурсів власності (капіталу, інформації, техніки, нематеріальних активів) і підприємницьких можливостей для стабільного функціонування та сталого розвитку. Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно її керівництво та фахівці будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища [9].

З метою забезпечення стабільного розвитку підприємства необхідним є формування системи показників-індикаторів економічної безпеки, що мають науково обгрунтовані межі і певні кількісні показники. Показники-індикатори можна визначити за даними фінансового обліку. Достовірність облікових даних є запорукою об'єктивності розрахунків відповідних показників. На основі даних фінансового обліку і звітності проводиться аналіз показників-індикаторів: рівня фінансової незалежності від кредиторів, моніторинг дебіторів, ліквідності активів, платоспроможності, формування і використання прибутку тощо [9].

Основними складовими системи управління економічною безпекою є:

- 1) мета управління – реалізація стратегії розвитку підприємства;
- 2) об'єкти управління – фінансова складова розвитку підприємства;
- 3) задачі управління – виявлення загроз економічній безпеці, запровадження заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства, аналіз ефективності цих заходів.

Інформаційно-аналітичною підсистемою управління економічною безпекою є сукупність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також аналізу, контролю і аудиту. Облік забезпечує отримання достовірної та оперативної економічної інформації про ефективність використання ресурсів підприємства, рух фінансових потоків і кінцеві результати діяльності. Облік створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління економічною безпекою.

Отже, підкреслюємо необхідність досліджувати економічну безпеку підприємства з позицій окремого аспекту його діяльності, а саме – обліку.

Автори підтримують точку зору [2, 8], що одним із важливих напрямів розвитку підприємства є «...створення дієвого механізму економічної безпеки, яким є бухгалтерський облік. Обґрунтовується це тим, що бухгалтерський облік є однією з основних функцій управління, спрямованою на забезпечення безпеки підприємства, і саме бухгалтерський облік виключає можливість прямих розкрадань без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю за доцільністю і законністю використання ресурсів в превентивному, поточному і наступному режимах, сприяє запобіганню реалізації загроз, які зменшують економічну стійкість підприємств» [2].

Грунтуючись на дослідженнях [2, 8, 9], вважаємо, що інтеграція організації бухгалтерського обліку на підприємстві буде одним із важелів забезпечення його економічної безпеки (табл. 1).

Фінансовий облік є однією з основних функцій управління, яка спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства. Облік виключає можливість прямих розкрадань без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю доцільності і законності використання ресурсів у превентивному, поточному і наступному режимах і в цьому значенні сприяє запобіганню реалізації загроз, що знижують економічну стійкість підприємств.

Передумовами для орієнтації обліку на посилення економічної безпеки підприємства є:

- внутрішні – економічна стійкість підприємства, цілеспрямованість економічного механізму внутрішнього управління;
- організаційні – існуюча на підприємстві організаційна структура управління, система делегування відповідальності і повноважень в управлінні;
- методичні – ступінь науково-методичного забезпечення як обліку, так й інших функцій управління;
- технічні – оснащеність засобами обчислювальної техніки, достатність програмного забезпечення.

Загроза економічній безпеці підприємства може виникати через усвідомлені дії або прагнення до дій у всіх сферах діяльності і на всіх рівнях управління, що мають на меті нанести збиток шляхом відкритих і завуальованих розкрадань, зловживань, а також через прорахунки і помилки, зумовлені некомпетентністю, недбалістю і бездіяльністю керівництва підприємств.

Навмисні дії, прорахунки і помилки в усіх без винятку випадках стосуються ресурсів. В одному випадку ресурси стають об'єктом зазіхань з метою їх присвоєння, в іншому – є реальними чи потенційними втратами, що знижують ефективність діяльності підприємств.

Таблиця 1

**Процедури організації фінансового обліку
як інформаційного джерела економічної безпеки підприємства**

Процедура	Зміст
Організація роботи облікового персоналу	Створення умов для сталого розвитку цілісної системи управління в інтересах підтримки стійкості підприємства і запобігання загроз фінансовій безпеці досягається шляхом: <ul style="list-style-type: none"> – своєчасного створення достовірної інформації про економічні об'єкти, яка є достатньою для виконання функцій планування, контролю, регулювання, аналізу в оперативному режимі; – здійснення контролю, аналізу і регулювання господарських операцій та сукупних процесів, виявлення відхилень від норм, виникнення яких знижує ефективність діяльності (а отже становить загрозу економічній стійкості); – збереження комерційної таємниці.
Порядок організації та техніки ведення бухгалтерського обліку	Розробка етапів обробки бухгалтерської інформації, порядку документообігу, забезпечення захисту облікової інформації, визначення порядку, термінів зберігання документів, в тому числі й електронних, використання ліцензованого програмного забезпечення.
Здійснення організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління	Інтеграція обліку із плануванням, контролем, регулюванням створить більш серйозні, ніж існуючі, передумови запобігання загроз, що наносять підприємствам збиток, і тим самим сприятиме посиленню його можливостей у фінансовій безпеці.
Організація внутрішнього контролю в частині бухгалтерського обліку	Систематичне отримання об'єктивних оцінок про поточний стан фінансової безпеки підприємства відповідно до певних критеріїв і показників безпеки. Результати внутрішнього контролю безпеки дозволяють сформувати оптимальну, з точки зору ефективності та витрат, систему захисту бухгалтерської інформації, адекватну поточним завданням підприємницької діяльності.

Водночас загрози обов'язково пов'язані з господарськими процесами і з конкретними структурами, в яких відбуваються господарські процеси і управлінська діяльність.

Отже, в інтересах поглиблення інтеграційних процесів в управлінні підприємствами і орієнтації обліку на посилення їхньої безпеки необхідно класифікувати ресурси, процеси та центри загроз економічній безпеці.

Під центрами загроз розуміються організаційні структури, що є місцями здійснення господарських процесів, використання ресурсів, прийняття управлінських рішень.

Сформульовані в літературі задачі обліку, хоча й охоплюють важливі аспекти цієї функції управління, але містять спірні положення, не завжди враховують радикальну зміну обстановки, зокрема і криміногенної, мають багато повторень і нечітких формулювань, недостатньо чітко націлюють систему обліку на запобігання загроз економічній безпеці. Інтеграційні процеси в управлінні підприємством будуть неминуче поглиблюватися, отже потрібно ставити перед бухгалтерами задачі, відправляючись не від окремо взятої функції обліку, а від проблеми, що пов'язана з необхідністю посилення економічної безпеки. Працівники облікової служби повинні створювати інформаційну базу для поступового розвитку цілісної системи управління в інтересах підтримки стійкості підприємств у ринковому середовищі і запобігання загроз економічній безпеці.

Перед обліковим персоналом у розвитку цієї мети повинні стояти такі першочергові завдання:

- своєчасне створення достовірної інформації про економічні об'єкти, яка є достатньою для виконання функцій планування, контролю, регулювання, аналізу в оперативному, поточному і наступному режимах;

- здійснення превентивного, поточного і наступного контролю, аналізу і регулювання господарських операцій і сукупних процесів, виявлення відхилень від правил, норм та інших еталонних характеристик, виникнення яких знижує ефективність діяльності і в цьому значенні становить загрозу економічній стійкості;

- збереження комерційної таємниці [2].

Висновки. Для кожного підприємства актуальною є розробка і впровадження системи економічної безпеки з урахуванням облікових аспектів, яка сприятиме стійкому розвитку підприємства та забезпечить максимальну ефективність його функціонування. Облікова інформація є ключовим фактором у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Захист облікової інформації є умовою об'єктивного відображення реальної дійсності підприємства, що сприятиме вчасному виявленню внутрішніх і зовнішніх загроз та можливих розрахунків альтернативних рішень щодо їх усунення чи попередження. Фінансо-

вий облік має пріоритетне значення в запобіганні таких внутрішніх загроз економічній безпеці промислових підприємств, як відкриті та завуальовані розкрадання, перевитрата ресурсів, штрафи, пені тощо. Необхідність поглиблення орієнтації обліку в цьому напрямі потребує уточнення цілей, головних задач, що стоять перед системою обліку, принципів, на яких повинен створюватися та функціонувати облік.

Інтеграція обліку з іншими функціями управління підприємством в інтересах посилення його орієнтації на забезпечення економічної безпеки передбачає необхідність:

- на теоретичному рівні – класифікувати економічні об'єкти, загрози безпеки, центри їх виникнення, передумови, що визначають можливості розвитку обліку, у тому числі його адаптацію до цілей економічної безпеки;

- на концептуальному рівні – зробити акценти на посилення економічної безпеки в постановці цілі і головних задач обліку, у принципах і вимогах до його організації і побудови інформаційних моделей, обґрунтувати необхідність організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління підприємством, розробити підхід до оцінки цілеспрямованості системи обліку;

- на методичному рівні – розробити модель взаємозв'язку класифікацій об'єктів, загроз, центрів їх виникнення, організаційні структури, які здатні інтегрувати функції, поглибити методiku оперативно-го обліку і бухгалтерські моделі економічних об'єктів, критерії оцінки стану обліку;

- на практичному рівні – зосередити функції планування, обліку, контролю, аналізу, регулювання в основних центрах загроз економічній безпеці підприємства, упорядкувати оперативний і поглибити бухгалтерський облік відповідно до розроблених методичних рекомендацій [2].

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.

2. Дикий А. П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Анатолій Петрович Дикий; Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир, 2009. – 23 с.

3. Кузнецова Е. И. Экономическая безопасность и конкурентоспособность. Формирование экономической стратегии государства: монография / Е. И. Кузнецова. – ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 239 с.

4. Кириченко О. А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання / О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев, С. А. Єрохін, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов та ін. – К.: ІМБ Університету економіки та права «КРОК», 2010. – 412 с.

5. Манцуров І. Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств / І. Г. Манцуров, О. В. Нусінова // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/efek/index.html>.

6. Марущак С. М. Комплексна оцінка ризику в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства / С. М. Марущак // Збірник ЧДУ ім. П. Могили «Наукові праці: Економіка». – Т. 99. – С.108–114.

7. Мойсеєнко І. П. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І. П. Мойсеєнко, О. О. Шолок // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 141–146.

8. Паламарчук О. І. Принципи і форми інтеграції функції обліку в посиленні економічної безпеки промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит / О. І. Паламарчук; Східноукр. нац. ун.-т. – Луганськ, 2001. – 22 с.

9. Сорока Л. С. Захист облікової інформації в системі економічної безпеки підприємства / Л. С. Сорока // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Вип. 9 (33). – Ч. 3.

10. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект / С. М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.

Воляник Г. М., Бондарчук М. К. Финансовый учет как информационный источник для определения уровня экономической безопасности предприятия.

В статье обосновывается введение учетной составляющей при построении экономической безопасности предприятия. Проведенное исследование позволило углубить совокупность теоретических и методических положений по ориентации финансового учета на усиление экономической безопасности.

Ключевые слова: *финансовый учет, учетная информация, экономическая безопасность.*

Volyanyk G. M., Bondarchuk M. K. Financial accounting as informative source for determination of enterprise economic security level.

The implementation of the accounting component in the construction of enterprise economic security is grounded in the article. The conducted research allowed extending of a set of theoretical and methodological provisions from the point of view of financial account on economic security strengthening.

Key words: *financial accounting, accounting information, economic security.*

Стаття надійшла 13 жовтня 2013 р.